

Кодекс поведінки європейських адвокатів

Цей Кодекс поведінки європейських адвокатів був спочатку прийнятий на пленарній сесії Ради адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (РААПТЄ), яка відбулася 28 жовтня 1988 року, з наступними змінами, ухваленими на пленарних засіданнях РААПТЄ 28 листопада 1998 року, 6 грудня 2002 року та 19 травня 2006 року. Кодекс також ураховує поправки до Статуту РААПТЄ, офіційно затверджені на позачерговому пленарному засіданні 20 серпня 2007 року.

1. Преамбула

1.1. Місце адвоката в суспільстві

У будь-якому правовому суспільстві адвокат виконує особливу роль. Обов'язки адвоката не обмежуються сумлінним виконанням свого обов'язку в межах закону. Адвокат має діяти в інтересах права в цілому - точно так само, як і в інтересах тих, чий права та свободи йому довірено захищати; адвокат повинен не лише виступати в суді від імені клієнта, а й надавати йому юридичну допомогу у вигляді порад і консультацій. Повага до професійних функцій адвоката є суттєвою умовою існування верховенства права та демократії в суспільстві.

У зв'язку з цим на адвоката покладається цілий комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру (які інколи вступають у взаємне протиріччя), зокрема:

- зобов'язання перед клієнтом;
- зобов'язання перед судом та іншими органами влади, з якими адвокат контактує, виступаючи як довірена особа клієнта або від його імені;
- зобов'язання перед іншими представниками даної професії в цілому і перед будь-яким з колег зокрема;
- а також зобов'язання перед суспільством, для членів якого існування вільної незалежної професії поряд з дотриманням правових норм є найважливішою гарантією захисту прав людини перед особою державної влади та інших інтересів суспільства.

1.2. Сутність правил професійної етики

1.2.1. Правила професійної етики передбачають добровільне виконання їх тими, на кого поширюється їхня дія, з метою забезпечення виконання адвокатом своїх обов'язків так, як це прийнято в будь-якому цивілізованому суспільстві. Недотримання адвокатом цих правил може призвести до застосування дисциплінарних санкцій.

1.2.2. Правила, якими керується будь-яка асоціація адвокатів чи правове товариство, походять від існуючих в них традицій. Вони адаптовані до організації та сфери діяльності професії у відповідній державі-члені, а також до її судових і адміністративних процедур та національного законодавства. Вважається ані можливим, ані бажаним застосування даних правил поза їх загальним контекстом та їх застосування щодо будь-якого іншого комплексу правил, які свідомо з ними не узгоджуються.

Тим не менш, конкретні правила різних адвокатських асоціацій та правових товариств ґрунтуються на подібних цінностях і в більшості випадків свідчать про існування загальних для всіх засад.

1.3. Мета прийняття даного кодексу

1.3.1. Подальший розвиток інтеграції в рамках Європейського Співтовариства і Європейського Економічного Простору, а також розширення міжнародної діяльності адвокатів в країнах ЄСП спричинили за собою необхідність розробки загальних правил, застосовних до діяльності адвокатів, які займаються міжнародною практикою в ЄСП, незалежно від того, до якої адвокатської асоціації чи правового товариства вони входять. Однією з цілей прийняття даного кодексу є також намагання полегшити труднощі, що виникають у результаті застосування так званої «подвійної деонтології», як це підкреслено в статтях 4 та 7.2 Директиви 77/249/ЕЕС та у статтях 6 та 7 Директиви 98/5/ЕС.

1.3.2. Організації, що виступають від імені адвокатів у РААПТЄ, пропонують, щоб положення, викладені в цьому кодексі:

- були визнані в даний час в якості висловлення консенсусу всіх адвокатських асоціацій та правових товариств Європейського Співтовариства та Європейського Економічного Простору;
- були якомога швидше прийняті як такі, що підлягають виконанню, відповідно до процедур, що регулюють міжнародну діяльність адвокатів, існуючих як у межах будь-якої держави окремо, так і усього Співтовариства чи Європейського Економічного Простору;
- приймалися до уваги в процесі перегляду національних деонтологічних правил і правил професійної практики з метою їх подальшої прогресивної гармонізації.

Справжнім висловлюється побажання, щоб тлумачення і застосування національних деонтологічних правил і правил професійної практики в міру можливості здійснювалося у відповідності до положень даного кодексу.

Після прийняття положень цього кодексу як таких, що підлягають виконанню по відношенню до міжнародної діяльності адвоката, адвокат зобов'язаний дотримуватися правил адвокатської асоціації або правового товариства, членом якого він є, по мірі їх відповідності положенням даного кодексу.

1.4. Застосування кодексу *ratione personae*

Нижченаведені правила підлягають виконанню адвокатами, як їх визначено в Директиві 77/249 та Директиві 98/5/ЕС, а також адвокатами асоційованих держав або держав, що мають статус спостерігача в РААПТЄ.

1.5. Застосування кодексу *ratione materiae*

Без шкоди до переслідування мети прогресивної гармонізації деонтологічних правил або правил професійної практики, які застосовуються лише на національному рівні в межах держави-члена, нижченаведені правила застосовуються у сфері міжнародної діяльності адвоката, що здійснюється ним в рамках Європейського Співтовариства або Європейського Економічного Простору. Поняття «міжнародна діяльність» означає:

- a) усі професійні контакти адвокатів країн-членів за винятком контактів, здійснюваних адвокатами однієї держави;
- b) професійну діяльність адвоката однієї з держав-членів, здійснювану ним в іншій державі-члені, незалежно від його фізичного перебування в цій державі.

1.6. Визначення

У цьому кодексі:

«Держава-член» означає державу-члена Європейського Союзу або будь-яку іншу державу, професія адвоката в якій включена в статтю 1.4.

«Держава-член реєстрації» означає державу-члена, в якій адвокат отримав право на здійснення адвокатської діяльності.

«Держава-член перебування» означає будь-яку іншу державу-члена, в якій адвокат займається міжнародною діяльністю.

«Компетентний орган» означає професійну організацію (організацію) або орган (органи) відповідної держави-члена, яка є відповідальною за встановлення правил професійної етики та за притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

«Директива 77/249/ЕЕС» означає Директиву Ради 77/249/ЕЕС від 22 березня 1977 року про сприяння ефективному здійсненню адвокатами свободи надання послуг.

Директива 98/5/ЕС означає Директиву 98/5/ЕС Європейського парламенту і Ради від 16 лютого 1998 року про сприяння практиці професії адвоката на постійній основі в державі-члені, крім тієї, в якій була отримана кваліфікація.

II. Загальні положення

2.1. Незалежність

2.1.1. Багато завдань, що виконуються адвокатом, вимагають його абсолютної незалежності і відсутності будь-якого впливу на нього, пов'язаного, в першу чергу, з його особистою зацікавленістю або з тиском ззовні. Ця незалежність є такою ж необхідною для довіри до судового провадження, як і неупередженість судді. Таким чином, адвокату варто уникати будь-якого ущемлення його незалежності і не поступатися професійними стандартами заради інтересів клієнта, суду або інших осіб.

2.1.2. Адвокату слід зберігати незалежність як у позасудових справах, так і в судовому провадженні. Консультація, надана адвокатом клієнту, втрачає сенс, якщо адвокат дає її, аби втертися в довір'я, отримати власну вигоду або надає її під впливом зовнішнього тиску.

2.2. Довіра і особиста порядність

Довірчі відносини можуть виникнути лише в разі відсутності сумнівів щодо професійної честі, гідності та порядності адвоката. Для адвоката ці традиційні чесноти є професійними обов'язками.

2.3. Конфіденційність

2.3.1. Особливість професії адвоката полягає в тому, що він отримує від клієнта відомості, які той не стане повідомляти будь-якій іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому слід зберігати конфіденційною. Довіра може виникати лише за умови наявності конфіденційності. Таким чином, конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката.

Зобов'язання адвоката щодо конфіденційності відповідає інтересам відправлення правосуддя, а також інтересам клієнта. Тому він має право на спеціальний захист з боку держави.

2.3.2. Адвокат зобов'язаний зберігати конфіденційними всі відомості, які стали йому відомими в процесі здійснення професійної діяльності.

2.3.3. Обов'язок дотримання конфіденційності не обмежений в часі.

2.3.4. Адвокат зобов'язаний вимагати дотримання конфіденційності від колег та співробітників, а також від будь-яких інших осіб, залучених ним у процесі надання професійних послуг.

2.4. Дотримання правил інших адвокатських асоціацій та правових товариств

Здійснюючи міжнародну діяльність, адвокат з іншої держави-члена може бути зобов'язаний дотримуватися професійних правил держави-члена перебування. Адвокати зобов'язані надавати інформацію про правила, які впливатимуть на їхнє здійснення якоїсь конкретної діяльності.

Організації-члени РААПТЄ зобов'язані здати на зберігання свої кодекси поведінки до Секретаріату РААПТЄ, аби будь-який адвокат зміг отримати від Секретаріату примірник чинного кодексу.

2.5. Неприпустимі види діяльності

2.5.1. З метою виконання адвокатом своїх функцій на належному рівні незалежності та у спосіб, сумісний з його обов'язками учасника відправлення правосуддя, адвокату може бути заборонено здійснювати деякі види діяльності.

2.5.2. Адвокат, який виступає в державі перебування в якості захисника клієнта в судовому провадженні або в будь-якому державному органі, зобов'язаний діяти відповідно до положень про неприпустимі види діяльності, застосовні до адвокатів держави перебування.

2.5.3. Адвокат, який займається професійною діяльністю в державі перебування і бажає взяти безпосередню участь в комерційних або інших видах діяльності, не пов'язаних з адвокатською діяльністю, зобов'язаний дотримуватися правил про заборонені або несумісні види діяльності, які застосовуються до адвокатів цієї держави-члена.

2.6. Особиста реклама

2.6.1. Адвокат має право інформувати суспільство про свої послуги за умови, що інформація є правдивою та такою, що не вводить в оману, а також при дотриманні обов'язку конфіденційності та інших фундаментальних цінностей професії.

2.6.2. Особиста реклама адвоката в будь-якому засобі масової інформації, зокрема, в пресі, на радіо, телебаченні, за допомогою електронних комерційних повідомлень тощо, дозволяється в тій мірі, в якій вона відповідає вимогам п. 2.6.1.

2.7. Інтереси клієнта

За умови дотримання всіх норм законодавства та правил професійної етики адвокат завжди зобов'язаний діяти в інтересах клієнта, які для нього завжди превалюють перед його власними інтересами та інтересами колег-адвокатів.

2.8. Обмеження відповідальності адвоката по відношенню до клієнта

У межах, дозволених законодавством держави-члена реєстрації та приймаючої держави-члена, адвокат може обмежити свою відповідальність по відношенню до клієнта відповідно до професійних правил, дотримуватись яких він зобов'язаний.

III. Відносини з клієнтами

3.1. Отримання вказівок і строк їх дії

3.1.1. При здійсненні професійної діяльності адвокат зобов'язаний керуватися лише вказівками клієнта. Однак він також може керуватися вказівками іншого адвоката, який діє в інтересах того самого клієнта або бере участь у розгляді тієї ж справи за розпорядженням будь-якого компетентного органу.

Адвокат повинен робити розумні зусилля для встановлення особи чи органу, яка надає йому вказівки, її статусу та повноважень, якщо конкретні обставини справи свідчать, що їхні особистість, статус чи повноваження не є визначеними.

3.1.2. Адвокат зобов'язаний надавати консультації клієнту або виступати від його імені своєчасно, сумлінно і старанно. Він несе особисту відповідальність за виконання вказівок клієнта і зобов'язаний інформувати клієнта про хід розгляду дорученої йому справи.

Адвокат не повинен братися за справу, в якій він не є компетентним, без співпраці з адвокатом, який є компетентним в такій справі.

3.1.3. Адвокат не повинен братися за виконання доручення, якщо він не може його виконати швидко, беручи до уваги завантаженість від іншої роботи.

3.1.4. Адвокат не повинен користуватися правом відмови від подальшої участі в розгляді справи, якщо обставини не дозволяють клієнту знайти іншого адвоката без шкоди для клієнта.

3.2. Конфлікт інтересів

3.2.1. Адвокат не може надавати консультації двом або кільком клієнтам, які беруть участь у розгляді однієї й тієї ж справи, представляти їх або виступати від їх імені за наявності конфлікту інтересів клієнтів або обґрунтованої загрози виникнення такого конфлікту.

3.2.2. Адвокат зобов'язаний припинити діяти для обох або всіх відповідних клієнтів у випадку вступу їх інтересів у взаємний конфлікт, а також при виникненні загрози порушення конфіденційності або загрози незалежності самого адвоката.

3.2.3. Адвокат також зобов'язаний утримуватися від надання послуг новому клієнту, якщо це загрожує ризиком порушення конфіденційності відомостей, довірених йому колишнім клієнтом, або якщо в розпорядженні адвоката наявна інформація про стан справ колишнього клієнта, яка здатна стати джерелом переваг для нового клієнта.

3.2.4. У випадку здійснення адвокатської діяльності в асоціації дія параграфів 3.2.1. та 3.2.3. цієї статті поширюється як на асоціацію, так і на всіх її членів.

3.3. *Pactum de quota litis*

3.3.1. Адвокат не повинен укладати *pactum de quota litis*.

3.3.2. Під «*factum de quota litis*» мається на увазі угода, що укладається між адвокатом і клієнтом до остаточного завершення справи, в якій клієнт виступає стороною, в силу якої клієнт зобов'язується виплатити адвокату частину результату завершення справи незалежно від того, чи це є грошовою сумою або будь-якою іншою вигодою, отримуваною клієнтом за результатами завершення справи.

3.3.3. «*Factum de quota litis*» не включає угоду, згідно з якою гонорар буде визначено пропорційно до вартості справи, яку веде адвокат, якщо розмір винагороди визначено згідно з офіційною шкалою гонорарів або за наявності контролю з боку компетентного органу, юрисдикція якого поширюється на адвоката.

3.4. Регулювання розміру гонорарів

Сума гонорару, що виставляється адвокатом, повинна бути повністю розшифрована клієнту, бути розумною та справедливою, а також повинна відповідати закону та професійним правилам, яких дотримується адвокат.

3.5. Виплата гонорару наперед

Якщо адвокат вимагає попередньої виплати гонорару і (або) компенсації можливих витрат, така виплата не повинна перевищувати розумних розмірів гонорару та можливих витрат.

У разі нездійснення клієнтом попередньої виплати адвокат має право відмовитися від участі в справі або в її веденні за винятком випадків, передбачених у пункті 3.1.4 цього Кодексу.

3.6. Розділ гонорарів з особами, які не є адвокатами

3.6.1. Адвокат не може передавати частину свого гонорару особі, яка не є адвокатом, за винятком випадку, якщо зв'язок між адвокатом та іншою особою дозволений законодавством та професійними правилами, яким підлягає адвокат.

3.6.2. Положення пункту 3.6.1 цього Кодексу не забороняють адвокату виплачувати гонорар, комісійні або будь-які інші види компенсації спадкоємцям померлого адвоката або адвокату, який раніше брав участь у справі, у розгляді якої тепер бере участь цей адвокат.

3.7. Вартість провадження та наявність юридичної допомоги

3.7.1. Адвокат завжди повинен прагнути до досягнення максимально ефективного в грошовому плані вирішення спору клієнта і повинен консультивати клієнта на відповідних стадіях про бажаність спроби врегулювання спору та/або його передачі на альтернативний спосіб вирішення спорів.

3.7.2. Адвокат повинен інформувати клієнта про наявність безоплатної правової допомоги у випадках, коли вона передбачена.

3.8. Кошти клієнта

3.8.1. Адвокати, яким надходять кошти від імені їхніх клієнтів або третіх сторін (далі - «кошти клієнтів»), повинні вносити такі гроші на рахунок в банку або в подібній установі, яка підлягає нагляду з боку держави (далі - «рахунок клієнта»). Рахунок клієнта повинен бути

відокремленим від будь-якого іншого рахунку адвоката. Всі клієнтські кошти, отримані адвокатом, повинні зберігатися на такому рахунку, якщо лише власник таких коштів не погодиться на те, щоб ці кошти зберігалися інакше.

3.8.2. Адвокат повинен вести повний і точний облік із зазначенням усіх своїх дій з клієнтськими коштами і відокремлювати клієнтські кошти від інших коштів, що знаходяться в нього. Відповідно до національних положень може існувати необхідність збереження обліку протягом певного періоду часу.

3.8.3. З рахунку клієнта не можуть зніматися кошти окрім як у виняткових обставинах, прямо дозволених національним законодавством, та у разі виплати банківських зборів, на які адвокат не може вплинути. Такий рахунок не може надаватися в якості гарантії або використовуватися в якості забезпечення по будь-якій причині. Між рахунком клієнта та будь-яким іншим банківським рахунком не може бути взаємозаліку чи об'єднання. Крім того, клієнтські кошти на рахунку клієнта не можуть використовуватися адвокатом для виплати адвокатом коштів, які він винен банку.

3.8.4. Кошти клієнтів повинні бути перераховані власникам таких коштів у найкоротший строк або на погоджених ними умовах.

3.8.5. Адвокат не може переводити кошти з рахунку клієнта на свій власний рахунок для виплати гонорару, не проінформувавши про це клієнта в письмовій формі.

3.8.6. Компетентні органи в державах-членах мають право перевіряти та ознайомлюватися з будь-яким документом щодо клієнтських коштів, дотримуючись при цьому конфіденційності та адвокатської таємниці, яким він може підлягати.

3.9. Професійне страхування

3.9.1. Адвокати повинні бути застраховані від цивільно-правової відповідальності, яка може виникнути у зв'язку з їхньою адвокатською практикою, до такої міри, що є розумною, беручи до уваги характер і масштаби ризиків, які існують в їхній професійній діяльності.

3.9.2. Якщо це виявиться неможливим, адвокат повинен повідомити клієнта про таку ситуацію та її наслідки.

IV. Взаємовідносини з судом

4.1. Правила поведінки в суді

Адвокат, який знаходиться в суді або бере участь у судових слуханнях по справі, зобов'язаний дотримуватися правил поведінки, прийнятих в даному суді.

4.2. Справедливий судовий розгляд

Адвокат завжди повинен належним чином дотримуватися принципу справедливого судового розгляду.

4.3. Дії в суді

Зберігаючи належну повагу і ввічливість до суду, адвокат повинен захищати інтереси клієнта чесно і безстрашно, не надаючи значення власним інтересам або будь-яким наслідкам для нього або будь-якої іншої особи.

4.4. Недостовірні або неправдиві відомості

Адвокат ні в якому разі не повинен повідомляти суду завідомо недостовірні або неправдиві відомості.

4.5. Взаємовідносини з арбітрами та іншими особами

Правила, що визначають поведінку адвоката в суді, поширюються також на його відносини з арбітрами і будь-якими іншими особами, які виконують обов'язки, прямо або побічно пов'язані із судочинством, у тому числі і в поодиноких випадках.

V. Взаємовідносини між адвокатами

5.1. Дух корпоративної єдності

5.1.1 Адвокат, до якого звертається колега з іншої держави-члена, не повинен приймати доручення з питання, в якому він не є компетентним. Адвокат повинен у такому разі бути готовим допомогти колезі отримати інформацію, необхідну для того, щоб він зміг дати доручення адвокату, який здатний забезпечити виконання запитуваної послуги.

5.2.2. Якщо адвокат з держави-члена співпрацює з адвокатом іншої держави-члена, кожен з них несе загальний обов'язок брати до уваги відмінності, які можуть існувати між їхніми відповідними правовими системами та професійними організаціями, повноваженнями та обов'язками адвокатів у відповідних державах-членах.

5.2. Співробітництво адвокатів різних держав-членів

5.2.1. Будь-який адвокат, рівень компетенції якого не є достатнім для участі в розгляді будь-якої справи, не повинен приймати вказівки від колеги з іншої держави-члена. Він зобов'язаний допомогти колезі одержати необхідні відомості, що дозволяють йому належним чином дати вказівки адвокату, чий професійний рівень дозволяє надати дану послугу.

5.2.2. У процесі співробітництва адвоката однієї держави-члена з адвокатом з іншої держави-члена вони зобов'язані брати до уваги можливі відмінності між законодавчими системами та професійними організаціями, компетенціями і обов'язками адвокатів у відповідних державах-членах.

5.3. Листування між адвокатами

5.3.1. У разі якщо адвокат має намір надіслати повідомлення адвокату з іншої держави-члена, яке відправник бажає залишити конфіденційним або таким, що не зачіпає будь-якого питання, йому слід чітко про це заявити перед відправленням першого з документів.

5.3.2. Якщо майбутній одержувач повідомлення не здатний забезпечити збереження його конфіденційного статусу або статусу такого, що не зачіпає будь-якого питання, йому слід негайно повідомити про це відправника.

5.4. Гонорари за рекомендацію

5.4.1. Адвокат не може вимагати або приймати від іншого адвоката або будь-якої іншої особи гонорар, комісійні або будь-яку іншу винагороду за направлення клієнта до іншого адвоката або рекомендацію такого адвоката клієнту.

5.4.2. Адвокат не може платити будь-кому гонорар, комісійні або будь-яку іншу винагороду за направлення до нього клієнта.

5.5. Відносини з протилежними сторонами

Адвокат не повинен спілкуватися про конкретну справу безпосередньо з будь-якою особою, щодо якої він знає, що вона представлена у справі іншим адвокатом або ж отримує від нього консультації, без згоди цього іншого адвоката (і повинен тримати іншого адвоката в курсі про будь-яке таке спілкування).

5.6. (виключено за рішенням пленарного засідання в Дубліні 6 грудня 2002 року).

5.7. Фінансові зобов'язання

У випадку, якщо в процесі підтримки професійних відносин між членами асоціації адвокатів держав-членів адвокат не обмежується рекомендацією іншого адвоката або представленням такого адвоката клієнту, а сам доручає іншому адвокату певну справу або ж звертається до нього за консультацією, адвокат, що дає таке доручення, особисто зобов'язаний, навіть у разі неплатоспроможності клієнта, виплатити гонорар і компенсувати витрати іноземному адвокату. Водночас зазначені адвокати при встановленні професійних відносин мають право укласти спеціальну угоду з даного питання. Крім того, адвокат-поручитель має право обмежити відповідальність за фінансовими зобов'язаннями певними сумами гонорару і компенсації витрат за умови попереднього повідомлення іноземного адвоката про відмову від відповідальності.

5.8. Підвищення кваліфікації

Адвокати повинні підтримувати і розвивати свої професійні знання та навички, з належним урахуванням європейського виміру своєї професії.

5.9. Вирішення спорів між адвокатами різних держав-членів

5.9.1. Якщо адвокат вважає, що його колега з іншої держави-члена допустив порушення правил професійної етики, йому слід звернути на цей випадок увагу цього колеги.

5.9.2. У випадку виникнення спору професійного характеру між адвокатами з різних держав-членів вони по мірі можливості повинні намагатися вирішити його дружнім шляхом.

5.9.3. У разі виникнення ситуацій, передбачених у пунктах 5.9.1 і 5.9.2, адвокат не повинен робити будь-яких юридичних дій, спрямованих проти його колеги з іншої держави-члена, без попереднього повідомлення асоціації адвокатів або правового товариства, членами яких вони обидва є, з метою надання асоціації адвокатів або правовому товариству можливості надати допомогу у врегулюванні спору.